

Keskusrikospoliisi

Jokiniemenkuja 4

01370 Vantaa

ASIA:

Tutkintapyyntö rikoksista, joita Suomen tupakkateollisuuden edustajien on syytä epäillä tehneen markkinoidessaan niin sanottuja kevytsavukkeita vuosina 1972 – 2002

PERUSTELUT

I T I I V I S T E L M Ä

Suomen tupakkayhtiöt laskivat vuosina 1972 – 2002 liikkeelle savukkeita tuotenimillä ”kevyt”, ”light”, ”erittäin kevyt”, ”extra light”, ”ultra light”, ”mieto”, ”mild”, ”extra mild”, ”vähätervainen”, ”low tar” ja ”low nicotine”. Yhtiöt markkinoivat kevytsavukkeita **täysin vaarattomina** tai ainakin **vain vähän haitallisina**, vaikka yhtiöiden edustajat tiesivät jo vuonna 1972, että kevytsavukkeet olivat **yhtä tappavia** kuin muutkin savukkeet.

Kevytsavukkeet vahingoittivat vuosina 1972 - 2002 Suomessa satojen tuhansien tupakoitsijoiden terveyttä ja tappoivat yli 50.000 tupakoitsijaa. Kevytsavukkeiden liikkeelle laskeminen ja markkinointi täyttivät rikoslain 34 luvun 5 §:n mukaisen törkeän terveyden vaarantamisen, rikoslain 21 luvun 6 §:n mukaisen törkeän pahoinpitelyn ja rikoslain 21 luvun 2 §:n mukaisen murhan tunnusmerkistöt.

Tupakkayhtiöt harhauttivat kuluttajia tavalla, jota rikosoikeuden klassisissa opeissa on kuvattu venäläisen ruletin avulla:

- A antaa B:lle revolverin sanoen, että aseessa on viisi tyhjää patruunapesää ja vain yksi kova panos. B pyöräyttää rullaa, panee piipun ohimolleen ja vetää liipaisinta. Jos panos sattuu kohdalle, B kuolee, mutta A ei ole syyllistynyt mihinkään rikokseen. B on ottanut tietoisesti riskin, jonka suuruus on 1:5.
- A on kuitenkin voinut valehdella. Aseessa onkin viisi kovaa panosta ja vain yksi tyhjä pesä. Jos B nyt kuolee, A on syyppää murhaan. B ei varmastikaan olisi ottanut riskiä, joka suuruus on 5:1.

Kevytsavukkeiden markkinoinnissa oli kysymys juuri venäläisestä ruletista. Jos savukkeen todelliseksi riskiarvoksi merkitään 1.000, lähtökohta savukkeiden markkinoinnissa on ollut: ellet usko, että tupakoinnin riskiarvo on 0, usko edes, että se on vain 100.

Vuoteen 2002 mennessä noin 49 % kaikista tupakoitsijoista oli siirtynyt polttamaan kevytsavukkeita. Tärkeimpiä markkinointivälineitä olivat savukerasiat (**Liite 1**).

II LAINSÄÄDÄNTÖ JA OIKEUSKÄYTÄNTÖ

Suomen lainsäädännössä ei ole milloinkaan tunnettu ”kevytsavukkeita”. Savukkeet oli vuosina 1981 - 1992 ryhmitelty tupakkalaissa ”haitallisiin” ja ”erittäin haitallisiin”, mutta kevytterminologiaa ei laissa käytetty (**Liite 2**). Kevytmarkkinointi kiellettiin Euroopan unionin tupakkatuotedirektiivissä 15.5.2001 ja sen jälkeen Suomen tupakkalain 7a §:ssä 30.9.2002 lukien. Tupakkalain 7a § kuuluu:

”Sellaisia ilmaisuja, nimityksiä, tavaramerkkejä ja kuvallisia tai muita merkkejä, jotka luovat **vaikutelman**, että kyseinen tupakkatuote on **vähemmän haitallinen** kuin muut, ei saa käyttää tupakkatuotteiden pakkauksissa.

Nykyään kieltö on vuoden 2016 tupakkalain 33 §:ssä. - Pieni osa kevytsavukkeiden historiasta on selvitetty Helsingin käräjäoikeudessa ja Helsingin hovioikeudessa vuosina ajatussa 2005 – 2010 tuotevastuuoikeudenkäynnissä. Käräjäoikeus hylkäsi kanteet 10.10.2008 ja hovioikeus 31.5.2010 (**Liite 3**). Hovioikeus vapautti tupakkayhtiöt sillä perusteella, että **lääkintöhallitus** oli alun perin 1970-luvulla ajanut savukkeiden jaottelua ”haitallisiin” ja ”erittäin haitallisiin” (**Liite 4**). Lääkintöhallituksen väärä käsitys ei kuitenkaan voinut oikeuttaa tupakkayhtiöitä valehtelemaan kuluttajille, joten hovioikeuden tuomio on väärä. Tuomiossa on kuitenkin ratkaistu oikein eräitä näyttökysymyksiä. Seuraavassa on viittauksia tähän näyttöön. Kantajien todisteista käytetään merkintöjä KT ja KTA ja Amer Oy:n todisteista merkintää A.

III RIKOSOIKEUDELLINEN NÄYTTÖ

A. Hallituksen esitys 40/2002 vp

Tupakkalain 7a §:n perustana olivat Euroopan unionin vuoden 2001 tupakkatuotedirektiivi (2001/37/EY) ja hallituksen esitys 40/2002 vp. HE:ssä todetaan:

”Lakiin ehdotetaan lisättäväksi uusi 7 a §, jonka 1 momentin mukaan sellaisia ilmaisuja, nimityksiä, tavaramerkkejä ja kuvallisia tai muita merkkejä, jotka luovat **vaikutelman**, että kyseinen tupakkatuote on **vähemmän haitallinen** kuin muut, ei saa käyttää tupakkatuotteiden pakkauksissa. Säännös on tupakkatuotedirektiivin 7 artiklassa. Tiettyjen ilmaisujen, kuten esimerkiksi vähätervainen "low tar", erittäin kevyt "ultra light", kevyt "light" ja mieto "mild", nimitysten, kuvien ja kuvallisten tai muiden merkkien käyttö tupakkatuotteen pakkauksessa saattaa johtaa **kuluttajaa harhaan** antamalla vaikutelman, että nämä tuotteet olisivat vähemmän vahingollisia sekä aiheuttaa kulutustapojen muutoksia. Myös tupakointikäyttäytyminen ja riippuvuus vaikuttavat sisään hengitettyjen aineiden määriin, mikä tosin ei ilmene tällaisten ilmaisujen käytössä.”

Tupakkalain 7a §:n perustelut sisältävät erinäisiä rikosmääritelmiä: joka syyllistyy edellä kuvattuun menettelyyn, on syyppää törkeään terveyden vaarantamiseen, törkeään pahoinpitelyn yritykseen ja täytettyyn törkeään pahoinpitelyyn, murhayritykseen ja täytettyyn murhaan. Perustelut sisältävät

lisäksi näytön siitä, että tupakkayhtiöiden edustajat ovat **tosiasiallisesti syyllistyneet** näihin rikoksiin. Tupakkalakiinhan ei olisi turhaan otettu kevytsavukkeiden kieltoa (**Liite 5**).

B. Hovioikeuden selostama näyttö

1. Vaaran salaaminen kuluttajilta

Hovioikeuden tuomion sivulla 69 todetaan:

”Asiassa on riidatonta, etteivät Amer ja BAT Finland ole **varoittaneet** kuluttajia vähemmän haitta-aineita sisältävien savukkeiden erityisistä terveysvaaroista liittyen kompensatioilmiöön.”

Tässä on asian ydin. Tupakkayhtiöt ilmoittivat jo vuonna 1972 **terveysviranomaisille**, että kevytsavukkeet ovat yhtä vaarallisia kuin tavalliset savukkeet, mutta kauppasivat samaan aikaan näitä tuotteita **kuluttajille** haitattomina tai vain vähän haitallisina.

2. Henkilötodistelu kevytsavukemarkkinoinnin vaikutuksista kuluttajien harkintaan

Vuosien 2005 – 2010 oikeudenkäynnissä kuultiin keskeisinä todistajina niitä lääkintöhallituksen ja sosiaali- ja terveysministeriön virkamiehiä, jotka toimivat tupakkamarkkinoinnin valvontaviranomaisina vuosina 1972 – 2002. Heitä olivat muun muassa lääkärit Matti Rimpelä, Harri Vertio ja Arja Rimpelä. Hovioikeuden tuomiossa on tiivistelmä heidän kertomuksistaan (sivu 68):

”Kuluttajat, erityisesti naiset, olivat nopeasti **omaksuneet ajatuksen** siitä, että kevytsavukkeet olivat terveellisempi vaihtoehto, ja he olivat **siirtyneet** niihin sen sijaan, että olisivat **lopettaneet tupakoinnin** (Matti ja Arja Rimpelä).”

”Tupakkateollisuuden käyttämällä kevyt - mild - light -laatumääreillä oli ollut ratkaiseva merkitys näiden savukkeiden suosiolle, ja kevytsavuke -nimikkeellä oli **neutraloitu tehokkaasti tieto savukkeiden haitallisuudesta** (Matti ja Arja Rimpelä). Tupakkateollisuus oli lisäksi käyttänyt **tuotekehittelyssä** hyväkseen savukkeiden haitta-ainepitoisuuksien **mittausmenetelmään** liittyviä ongelmia (Vertio ja Arja Rimpelä).”

Tässä on asiaa tuntevien todistajien valahtoinen kuvaus kevytsavukkeiden merkityksestä. Tupakkayhtiöiden edustajat pitivät savukkeiden kulutusta yllä juuri kuvatulla tavalla.

C. Keuhkosairauksia hoitavien lääkäreiden kokemukset

Suuri osa kevytsavukkeiden aiheuttamista kuolemista on sattunut vasta vuoden 2002 jälkeen. Syöpää, hengityselinsairauksia ja sydäntauteja hoitavat lääkärit ovat panneet tämän merkille. Helsingin Sanomissa oli 4.9.2004 seuraava haastattelu:

”Lääkärit: **Usko kevytsavukkeiden vaarattomuuteen** elää yhä Suomessa”

”Tupakkatehtaat ovat olleet **ovelia ja huijanneet** ihmisiä”

”Ylilääkäri, professori Pentti Tukiainen ja ylilääkäri Henrik Riska törmäävät tupakoinnin tuloksiin tuon tuostakin työssään Helsingin Meilahden sairaalan klinikalla.”

”Keuhkosairauksien klinikan ylilääkärit lähettävät kipakat terveiset tupakkayhtiöille, jotka ehtivät myydä niin sanottuja kevytsavukkeita vuosikausia. Tupakkatehtaat ovat olleet ovelia ja huijanneet ihmisiä. Kevytsavukkeissa on ollut tavallisia savukkeita suurempi määrä nikotiinia, joka aiheuttaa riippuvuutta. Samalla yhtiöt ovat **uskotelleet**, etteivät ne ole yhtä vaarallisia kuin tavalliset tupakat’, Tukiainen kertoo.”

IV SUHTAUTUMINEN KEVYTSAVUKKEISIIN VUOSINA 1972 - 2002

A. Terveysviranomaisten väärä käsitys 1970-luvulla ja 1980-luvun alkupuolella

Terveysviranomaiset ajoivat 1970-luvulla ja 1980-luvun alussa savukkeiden luokittelua ”haitallisiin” ja ”erittäin haitallisiin”. Viranomaiset halusivat luoda vähän tervaa, häkää ja nikotiinia sisältävien savukkeiden luokan siinä **luulossa**, että nämä savukkeet olisivat tupakoitsijoille vähemmän vaarallisia. Suomen tupakkayhtiöt **tiesivät**, että terveysrintaman luulo oli väärä. Tupakkayhtiöissä tiedettiin jo 1970-luvun alussa, että kevytsavukkeet olivat **yhtä tappavia** kuin muutkin savukkeet.

Viranomaisten kanssa vuosina 1972 - 1980 käydyissä neuvotteluissa ja myös julkisissa lausumissaan tupakkayhtiöt vastustivat haitallisuusluokitusta. Yhtiöt eivät halunneet, että niiden tuotteita **nimitettäisiin** ”haitallisiksi” ja ”erittäin haitallisiksi”. Toinen syy vastarintaan oli **verotus**. Kulutuksen suuntautumista erittäin haitallisista savukkeista haitallisiin olisi tehostettu veroporrastuksella, joka siinä vaiheessa olisi ollut tupakkateollisuudelle hyvin epäedullinen. Vuonna 1972 kevytsavukkeiden markkinaosuus oli aivan vähäinen ja vuonna 1980 vasta 10 %, joten vero olisi kohdistunut 90 %:iin kaikista savukkeista.

Nämä olivat vastarinnan todelliset syyt. Neuvotteluissa yhtiöt kuitenkin vetosivat kuluttajien **suojelemiseen harhautukselta**. Tämä perustelu oli sinänsä täysin paikkansa pitävä, mutta yhtiöiden näkökulmasta vain tekosyy. Eivät tupakkayhtiöt piitänneet kuluttajien hengestä eikä terveydestä.

B. Tupakkayhtiöiden edustajien ”rehellisyys” vuosina 1972 - 1980

1. ”Rehellisyyden” rikosoikeudellinen merkitys

Vastustaessaan haitallisuusluokitusta vuosina 1972 – 1980 tupakkateollisuuden edustajat puhuivat totta **valvontaviranomaisille**. He kertoivat siitä, että kevytsavukkeet olivat yhtä tappavia kuin vahvat savukkeet. Rikosvastuun näkökulmasta on selvää, ettei tämä totuudellisuus antanut tupakkayhtiöille minkäänlaista oikeutta valehdella **tupakoitsijoille**.

Rikosvastuuseen yhtiöiden totuudelliset lausumat vaikuttavat niin, että yhtiöiden edustajien aiheuttamat henkilövahingot olivat alusta saakka **tahallisia**. Kyse ei ollut missään vaiheessa **tuottamuksellisista** rikoksista. Niinpä tupakkayhtiöiden edustajat syyllistyivät

- törkeään terveyden vaarantamiseen (rikoslain 34:5) eivätkä tuottamukselliseen terveyden vaarantamiseen (rikoslain 34:7),
- törkeisiin pahoinpitelyihin (rikoslain 21:6) eivätkä pelkästään törkeisiin vammantuottamuksiin (rikoslain 21:11) ja
- murhiin (rikoslain 21:2) eivätkä pelkästään törkeisiin kuolemantuottamuksiin (rikoslain 21:9).

Tupakoitsijoiden harhauttaminen oli aina suunnitelmallisen tahallista.

2. Tupakkayhtiöiden kirjalliset lausumat vuosina 1972 - 1980

Tupakkateollisuuden edustajat totesivat vuosina 1972 – 1980 useita kertoja nimenomaisesti, että jaottelu mietoihin ja muihin savukkeisiin oli tupakoitsijoita **harhaanjohtava** ja että tupakoitsijat polttivat niitä **turvallisin mielin** ja siirtyivät kevytsavukkeisiin sen sijaan, että olisivat **lopettaneet tupakoinnin (Liite 6)**. Nämä ilmaisut muodostavat pohjan vuosien 1972 – 2002 menettelyä koskevalle rikosoikeudelliselle arvioinnille. Tupakkateollisuuden edustajien rikokset olivat alusta saakka **tahallisia** eivätkä pelkästään tuottamuksellisia.

C. Lääketieteellinen kritiikki

Muutamit lääketieteen tutkijat havaitsivat jo 1970-luvulla kevytmarkkinoinnin harhaanjohtavuuden ja 1980-luvulla tämä seikka muuttui lääketieteessä vallitsevaksi (**Liite 7**).

D. Terveysviranomaisten asenteen muuttuminen

Lääketieteen tutkimustulokset ja kritiikki saivat terveysviranomaiset tiedostamaan kevytsavukemarkkinoinnin harhaanjohtavuuden. KTA 684/A 86, Helsingin Sanomat 2.11.1985:

”Lääkintöhallitus **suunnittelee muutosta**, jolla poistettaisiin savukkeiden jako haitallisiin ja erittäin haitallisiin. Ei nimittäin ole voitu osoittaa, että kevytsavukkeet olisivat muita **terveellisempiä**.”

”Päinvastoin uskotaan, että monet tupakoinnin **lopettamistakin harkitsevat** ovat siirtyneet käyttämään kevytsavukkeita, koska mielikuva ’keveydestä’ ja ’mietoudesta’ antaa käsityksen **suuremmasta terveellisyydestä.**”

E. Professori Arja Rimpelän raportti

Lääkintöhallitus pyysi vuonna 1985 professori Arja Rimpelää laatimaan tutkimuksen kevytsavukkeiden suhteesta tavallisiin (”keskitervaisiin”) savukkeisiin. Professori Rimpelä sai 15.5.1986 valmiiksi 89-sivuisen tutkimusraportin, jonka liitteenä oli laaja lääketieteellinen lähdeluettelo. Tutkimuksen aineistona olivat **savukepakkaukset**, jotka olivat kevytsavukkeiden tärkeimpiä markkinointivälineitä. Rimpelä totesi moneen kertaan, että **savukepakkausten pitoisuusmerkinnät** ja savukkeiden markkinointi keveinä **johtivat kuluttajia harhaan**. Rimpelä vaati kevytsavukkeiden ja kevytmarkkinoinnin kieltämistä (**Liite 8**).

F. Tupakkayhtiöiden vastaus professori Rimpelän raporttiin

Tupakkatehtaiden Yhdistys ry antoi lääkintöhallitukselle 28.8.1986 vastineen Rimpelän raporttiin (KT 52). TTY:n lausunnon sivulla 2 sanotaan (**Liite 9**):

”Raportissa suositetaan, että savukkeiden valmistajien ei sallittaisi käyttää osana tuotenimeä tai muutoinkaan termejä ”mild”, ”extra mild”, ”special” tai ”light”. Tämä suositus estäisi kuluttajia saamasta tuotteista oikeaa tietoa, jonka katsotaan liittyvän **makuodotuksiin – ei potentiaalisen haitallisuuden määrään**. Pyydämme, että lääkintöhallitus ei hyväksyisi tätä ehdotusta.”

Vastineen sivu 15 on otsikoitu:

”EHDOTUSTA TERMIEN ’MILD’ JA ’EXTRA MILD’ KÄYTTÄMISEN KIELTÄMISESTÄ EI VOIDA PUOLUSTAA.”

Tekstiosassa TTY toteaa:

”Itse asiassa sanoja ’mild’, ’extra mild’ ja ’light’ käytetään kuvaamaan kyseisen savukelaadun **maun** voimakkuusastetta tupakoitaessa.”

”Kuluttajat vaativat ja myös odottavat, että heillä on mahdollisuus valita erilaisten **makujen ja aromien** välillä. Vuoden 1977 tupakkalaissa ei missään kohta kielletä sellaisten sanojen painamista pakkauksiin eikä sellaisten tuotenimien valitsemista, jotka antavat täysin tarkkaa kuluttajietoa esimerkiksi savukkeen **mausta ja aromista.**”

G. Taistelu kevytmarkkinoinnin lopettamisesta

Tämän jälkeen Suomessa käytiin vuoteen 2002 saakka taistelua kevytmarkkinoinnin lopettamiseksi. Tupakkateollisuus vastusti kieltoa loppuun saakka (**Liite 10**).

IV ESIMERKKEJÄ KEVYTSAVUKKEIDEN MARKKINOINNISTA VUOSINA 1972 – 2002

A. Markkinointi savukerasioissa

Savukerasiat olivat kevytsavukkeiden **tärkein markkinointiväline** vuosina 1972 – 2002. Savukerasiat olivat erityisen tärkeitä sen jälkeen, kun tupakan yleinen mainoskielto tuli voimaan 1.3.1978 (**Liite 11**). Lainsäätäjä puuttui tähän viestintämuotoon kahdesti, ensin vuonna 2002 kevytsavukkeiden osalta ja sitten vuonna 2011 kaikkia savukkeita koskevana. Kevytmarkkinointi kiellettiin tupakkalain 7a §:ssä 30.9.2002:

”Sellaisia ilmaisuja, nimityksiä, tavaramerkkejä ja kuvallisia tai muita merkkejä, jotka luovat vaikutelman, että kyseinen tupakkatuote on vähemmän haitallinen kuin muut, ei saa käyttää tupakkatuotteiden **pakkauksissa**.”

Rasiemarkkinointi ulottui kaikkiin tupakkalaatuihin. Niinpä tupakkalakiin lopulta vuonna 2011 otettiin säännös, jossa savukerasioiden esillä pito vähittäismyymälöissä kiellettiin kokonaan. Tupakkalain 8a §:ssä säädetään:

”Tupakkatuotteita tai niiden tavaramerkkejä ei saa pitää **esillä** tupakan, tupakkatuotteiden, tupakan vastikkeiden, tupakkajäljitelmiä eikä tupakointivälineiden **vähittäismyynnissä**.” (**Liite 12**)

Rikoslain näkökulmasta voidaan todeta, että vakavat rikostunnusmerkistöt täytyivät joka kerta, kun tupakoitsija osti kevytsavukkeita: tupakkayhtiöiden edustajat syylistyivät rikoslain 34 luvun 5 §:n mukaiseen törkeään terveyden vaarantamiseen, rikoslain 21 luvun 6 §:n mukaisen törkeän pahoinpitelyn yritykseen ja rikoslain 21 luvun 2 §:n mukaisen murhan yritykseen.

B. Sanomalehdet ja muut julkaisut

1. Form-savukkeet

Tämän tutkintapyyntöön liitteinä on valokopiot kolmestakymmenestä Suomessa vuosina 1972 - 2002 julkaistusta kevytsavukemainoksesta. Niistä voidaan käsitellä muutamaa.

Edellä liitteessä 5 on siteerattu TTY:n 31.7.1972 päivättyä kirjettä, jonka mukaan tupakoitsijat saavat kevytsavukkeista **enemmän tervaa** kuin tavallisista savukkeista. Amer-Tupakka mainosti kuitenkin **samaan aikaan** Form-merkkisiä savukkeita **vähätervaisina**. Seuraava värillinen ilmoitus oli Helsingin Sanomissa 11.7.1972 (**Liite 13**):

”Kokeile savuketta jossa on vähemmän tervaa ja nikotiinia.”

”Raakatupakkalaadut ovat erilaisia. Ne eroavat toisistaan sekä makunsa että sisältämänsä **terva- ja nikotiinimäärän** suhteen. Formin valmistukseen käytetään tupakkalaatuja, jotka sisältävät **tervaa ja nikotiinia** mahdollisimman vähän, mutta antavat Formille kunnon tupakan maun.

Myös savukkeiden suodattimet eroavat huomattavasti toisistaan. Tiheämmän rakenteensa ansiosta Formin tehosuodatin puhdistaa savun normaalisuodatinta paremmin ja alentaa jo alunalkaen normaalia pienempiä **terva- ja nikotiinipitoisuusarvoja**. Siksi Formissa on vähemmän **tervaa ja nikotiinia**, mutta kunnon tupakan maku.

Amer-Tupakka Oy”

Amer-Tupakka Oy mainosti Form-savukkeita nimenomaan lopettamisen vaihtoehtona (**Liite 13**):

”Yritti tupakkalakkoa ja siirtyi vähätervaiseen Formiin.

Miksi valitsit Formin?

Pienempi terva- ja nikotiinipitoisuus vaikutti. Siitähän on julkaistu luotettavat luvut.”

2. Hovioikeuden vuonna 2010 selostamat mainokset

Belmont. Hovioikeuden tuomiossa lukee:

”Amerin sisäisessä Ameri 2/1975 -lehdessä olleen artikkelin (kirjallinen todiste KT 43) mukaan Belmont -savukkeiden markkinoille tulon, mikä oli tapahtunut ennen tupakkalain säätämistä ja mainostuskieltoa, oli liittynyt voimakas uutuustuotteen mainoskampanja, jonka pääteemana oli ollut 'Belmont-nykysavuke **puhtaamman tupakoinnin puolesta**'.

Hovioikeus ei mainitse, että artikkelin mukaan Belmontin markkinoinnissa korostettiin Belmontin sisältävän vain vähän **tervaa ja nikotiinia**. Tämä jäi hovioikeudelta huomaamatta, vaikka se sanottiin artikkelissa seitsemän (!) eri kertaa. Lisäksi hovioikeus sivuutti seuraavan kohdan artikkelista:

”Makrotestin tekemän tutkimuksen mukaan 70 % Suomen tupakoitsijoista pitää tervaa ja nikotiinia vaarallisina.”

Tämä Amer Oy:n teettämä kuluttajatutkimus kertoo syyn siihen, miksi tupakkayhtiöt korostivat kevytsavukemarkkinoinnissa tuotteidensa vähäisiä terva- ja nikotiinipitoisuuksia (**Liite 14**).

Barclay. Hovioikeuden tuomion sivulla 70 sanotaan (**Liite 15**):

”BAT Finlandin lääkintöhallitukselle ja lehdistölle elokuussa 1983 toimittamassa materiaalissa liittyen Barclay -savukkeiden markkinoille tulon (kirjallinen todiste KTA 631) on kuvattu Barclay -savukkeiden poikkeavan olennaisesti muista

kevytsavukkeista **Actron -suodattimen** ansiosta. Materiaalissa on lisäksi korostettu **ultrakevyeksi** kuvatun Barclay -savukkeen **tervapitoisuuden** olevan **vain yksi milligramma**. Kauppalehdessä 29.10.1986 olleen artikkelin (kirjallinen todiste KTA 632) mukaan BAT Finlandin edustaja totesi Barclay -savukkeen kansainvälisen menestyksen olevan niin huikea, että kilpailijat turvautuivat jopa levittämään tietoa sen "**muka**" **vaarallisuudesta**."

"BAT Finlandin Suomen Tupakkalehti -nimisessä lehdessä (kirjallinen todiste KT 53) olleessa Barclay -mainoksessa on todettu muun muassa, että '**Elintarviketeollisuus** on löytänyt **keveyden**: virvoitusjuomat, makeiset, maitotuotteet, lihajalosteet, oluet... Kuluttajalle elämästä nauttiminen ei enää tuo **huonoa omaatuntoa**'. Ninja B on lisäksi vedonnut näyttönä BAT Finlandin vähittäiskaupalle suunnatuissa lehdissä sekä BAT Finlandin toimintakertomuksissa 1980- ja 1990-luvulla olleisiin Barclay -savukkeiden mainoksiin (esimerkiksi kirjalliset todisteet KTA 629, KTA 638 ja KTA 640 - 653).

Hovioikeus sivuuttaa sen olennainen seikka, että kantaja esitti **varman näytön** Barclay-markkinoinnin **harkitusta valheellisuudesta**. Kantajan kirjallisessa todisteessa KTA 636 on kopio Valituissa Paloissa 3.6.1994 julkaistusta artikkelista, jossa mainoskonsultti Frederik Gahagan kertoo kevytsavukkeista ja erityisesti Barclay-merkistä:

"Tavallinen ihminen saattaisi luulla, niin kuin tupakkateollisuus **haluaakin hänen luulevan**, että on **turvallisempaa** polttaa kevytsavukkeita kuin muita tupakoita. Lukuisat tieteelliset tutkimukset osoittavat kuitenkin aivan toista. Tiedemiehet uskovat, että kevytsavukkeet saattavat olla jopa muita **vaarallisempia**.

Miten se on mahdollista? Ensinnäkin vähätervaiset savukkeet antavat monille tupakoijille **tekosyyn jatkaa polttamista**. Tupakkayhtiöiden voi päätellä tietävän asian.

Kanadalaisen Imperial Tobacco-yhtiön sisäisten tutkimusraporttien joukossa on ulkopuolisen konsultin laatima muistio, joka koskee vähemmän kuin kuusi milligrammaa tervaa sisältäviä savukkeita. Muistiossa todetaan: 'Meillä on näyttöä siitä, ettei noiden merkkien polttajista **juuri kukaan ole lopettanut**. Eräiden viitteiden mukaan erittäin vähän tervaa sisältävien savukkeiden tulo markkinoille on muuttanut joidenkin **lopettamista harkinneiden** mielen tarjoamalla heille käyttökelpoisen vaihtoehdon.' Kuluttajaa **sumutetaan**."

"Brown & Williamsson meni niin pitkälle, että kehitti uuden suodattimen, joka tuottaisi koneessa 0,1 milligramman tervalukeman, mutta antaisi polttajalle ainakin neljä kertaa enemmän. 'Minä annoin yhtiölle **harhauttavan filtlerin idean**' sanoo markkinointikonsultti Frederik Gahagan. 'Se käytti sitä Barclay-savukkeissaan varta vasten **naruttaakseen** testilaitetta'."

Valittujen Palojen artikkeli ilmestyi siis kesäkuussa 1994. BAT Finland ei siitä piitannut, vaan **jatkoi** entistä Barclay-markkinointiaan ainakin vielä vuosina 1994 (KT 53), 1995 (KTA 652), 1997

(KTA 653) ja 1998. BAT Finland Oy:n edustajat olivat tietoisia Frederik Gahaganin paljastuksesta, mutta kauppasivat silti Barclayn markkinoimista täysin vaarattomana tuotteena. Tämä voisi olla yksi keskeisiä lähtökohtia rikosoikeudellisessa arvioinnissa.

C. Vuoden 1989 markkinointiesite

Tupakkatehtaiden Yhdistys ry jakoi vuosina 1989 ja 1990 esitettä, joka sisälsi yhteenvedon tupakkateollisuuden lääketieteestä (**Liite 16**). Kevytsavukkeista sanottiin seuraava:

”Väite: Kuluttajat polttavat savukkeita, joissa on alhaisemmat pitoisuudet, koska ne ovat **turvallisempia**.

Vastaus: Monet tupakoitsijat polttavat mieluummin kevytsavukkeita. Toiset pitävät niiden miedommasta **mausta**. Kevytsavukkeiden suosion syy perustuu kuluttajien yksilöllisiin **makutottumuksiin**.”

”Väite: Tupakansavun **terva, nikotiini ja häkä** ovat vaarallisia.

Vastaus: Tupakansavun ainesosat lienevät maailman eniten tutkittuja aineita. Tupakansavu sisältää hyvin pieniä määriä näitä aineita, **eikä ole osoitettu, että minkään näiden ainesosien ja sairauksien välillä olisi syy-yhteyttä**.”

V RIKOSTUNNUSMERKISTÖT JA RIKOSVASTUU

Tupakkayhtiöiden edustajat syyllistyivät vakaviin rikoksiin joka päivä vuosina 1972 - 2002. Kun yhtiöt laskivat liikkeelle savukkeita ja samalla markkinoivat niitä harhaanjohtavasti, täytyivät heti **törkeän terveyden vaarantamisen ja törkeän pahoinpitelyn yrityksen ja murhayrityksen** tunnusmerkistöt. **Täytetty törkeä pahoinpitely** toteutui, kun harhautettu tupakoitsija oli saanut kevytsavukkeista vakavan terveysvaurion. **Murha** toteutui, kun joku tupakoitsijoista kuoli kevytsavukkeiden aiheuttamaan keuhkosyöpään tai muuhun tappavaan tautiin (**Liite 17**).

Tupakkayhtiöiden päämääränä oli myydä savukkeita mahdollisimman paljon. Yhtiöiden pyrkimyksenä ei ollut ihmisten surmaaminen, joten heidän tekonsa eivät täyttäneet tarkoitustahallisuuden kriteerejä. Murhaan riittää kuitenkin **varmuustahallisuus**, ja yhtiöiden edustajat tiesivät jo 1970-luvun alussa varmasti, että tupakka tappaa ihmisiä ja että vainajien määrä on suoraan riippuvainen tupakan kulutuksesta. Jokainen onnistunut harhautus lisäsi sairastuneiden ja kuolleiden lukua (**Liite 18**).

Tuomiot törkeistä pahoinpitelyistä ja murhista eivät edellytä **uhrien yksilöintiä**. Tiedetään varmasti, että kevytsavukkeisiin siirtyi noin 600.000 tupakoitsijaa ja että kevytsavukkeet ovat tappaneet heistä tuhansia, mutta tämän tilaston nojalla ei tiedetä, **ketkä** olisivat vähentäneet polttamista tai lopettaneet sen, ellei heille olisi markkinoitu kevytsavukkeita. Rikoslain 21 luvun 2 §:ssä ja 6 §:ssä ei vaadita rikosten uhrien yksilöintiä. Tunnusmerkistöt täytyvät, kun on varmaa,

että ainakin yksi **ihminen** on kuollut tai vammautunut harhautuksen johdosta. Uhrien nimiä ei tarvitse tietää.

Kevytsavukkeita laskivat liikkeelle tupakkayhtiöt (**Liite 19**). Henkilökohtaisessa vastuussa kevytsavukerikoksista voisivat olla ainakin **Jukka Ant-Wuorinen, Lasse Lehtinen, Erkki Salo, Olli Gräsbeck, Olli Ernvall, Satu Kaarenoja, Thor-Björn Lundqvist, Finn Berg ja Asta Mörsky (Liite 20)**.

VI ESITUTKINNAN VAATIMA TYÖ

Tämä tutkintapyyntö perustuu alan parhaaseen **asiantuntemukseen** Suomessa (**Liite 21**). Poliisilta ja syyttäjältä kysymys esitutkinnan aloittamisesta vaatisi melkoisesti työtä (**Liite 22**).

Tutkintapyyntö pitäisi johtaa rikosprosessiin, jonka lopussa korkein oikeus tuomitsee muutaman ihmisen elinkautiseen vankeuteen. Puhe joukkomurhasta herättää kuitenkin erinäisiä kysymyksiä. Miten tällainen rikos olisi voitu tehdä nykyajan yhteiskunnassa avoimesti ja niin, ettei oikeuslaitos ole puuttunut siihen? Miksi kevytsavukkeisiin perustuvaa rikosvastuuta ei ole jo toteutettu muissa maissa?

Näitä seikkoja on puitu asiantuntijoiden kesken. Niitä voidaan tarkastella, jos jutussa aloitetaan esitutkinta. Tässä vaiheessa on todettava, ettei niiden nojalla voida torjua tupakkayhtiöiden rikosvastuuta. Ne eivät ole lain mukaan päteviä puolustusperusteita, eivät nyt eivätkä myöhemmin.

Pyydän, että poliisi ja syyttäjä suorittavat asiassa esitutkinnan.

Helsingissä 21. syyskuuta 2017

Erkki Aurejärvi

siviilioikeuden professori emeritus

Kapteeninkatu 11 B, 00140 Helsinki

0500 706 285

erkki.aurejarvi@aurejarvi.fi

Pyydämme, että edellä selostetussa asiassa suoritetaan esitutkinta.

Helsingissä 21. syyskuuta 2017

Dickie Engström, varatuomari, Helsinki

Liisa Elovainio, lääkintöneuvos, Helsinki

Heikki Hiilamo, sosiaalipolitiikan professori, Helsinki,

Jaakko Kaprio, kansanterveystieteen professori, Helsinki

Jouko Karjalainen, sisätautiopin dosentti, Helsinki

Markku Kaste, neurologian emeritusprofessori, Vantaa

Timo Kuurne, neurokirurgi, Vantaa

Arto Lahti, yrittäjyyden professori emeritus

Satu Lipponen, strategiajohtaja, Suomen Syöpäyhdistys ry

Sami Mahkonen, oikeustieteen tohtori, Helsinki

Lasse Murto, dosentti, professori (h.c), Helsinki

Matti Niemivuo, julkisoikeuden professori, Helsinki

Eeva Nordman, onkologian professori emerita, Helsinki

Matti Oksala, varatuomari, Espoo

Kristiina Patja, dosentti, erikoislääkäri, Helsinki

Pekka Puska, professori, kansanedustaja, Helsinki

Matti Rautalahti, ylilääkäri, Helsinki

Kari Reijula, työterveyshuollon professori, Helsinki

Arja Rimpelä, kansanterveystieteen professori, Tampere

Matti Rimpelä, terveydenhuollon hallinnon ja suunnittelun dosentti, Tampere

Annamari Rouhos, keuhkosairauksien erikoislääkäri, Helsinki

Osmo Saarelma, yleislääketieteen erikoislääkäri, Helsinki

Michael Saarikoski, asianajaja, oikeustieteen tohtori, Helsinki

Timo Salonen, asianajaja, Helsinki

Kimmo Siltanen, valtiotieteen kandidaatti, Porvoo

Olli Simonen, erikoislääkäri, Helsinki

Topi Siren, varatuomari, Helsinki

Jaakko Tuomilehto, tutkimusjohtaja, kansanterveystieteen professori, Helsinki

Markku Tunturi, oikeustieteen lisensiaatti, Porvoo

Seppo Vaittinen, auktorisoitu lakimies, Espoo

Hannu Wallinheimo, syöpälääkäri, työterveyslääkäri, Jyväskylä

Harri Vertio, lääketieteen ja kirurgian tohtori, Helsinki

Hannu Vierola, gynekologi, Iisalmi

DAT Lääkärit tupakkaa vastaan -verkoston työvaliokunta (400 lääkärin verkosto)

Liitteet 1 – 22